Valiokunnan lausunto LaVL 6/2026 vp– VNS 3/2026 vp

Lakivaliokunta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2027—2030

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2027—2030 (VNS 3/2026 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- budjettineuvos Niina Huotari, valtiovarainministeriö
- kansliapäällikkö Antti Leinonen, oikeusministeriö
- budjettineuvos Niina Puolusmäki, oikeusministeriö
- erityisasiantuntija Sari Mutka, Tuomioistuinvirasto
- valtakunnansyyttäjä Ari-Pekka Koivisto, Syyttäjälaitos
- pääjohtaja Marjo Kurki, Oikeuspalveluvirasto
- talousjohtaja Sanna Appelberg, Oikeuspalveluvirasto
- pääjohtaja Anna Arola-Järvi, Rikosseuraamuslaitos
- valtakunnanvouti Veikko Minkkinen, Ulosottolaitos

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- Rikosuhripäivystys
- Suomen Syyttäjäyhdistys ry
- Suomen tuomariliitto ry
- Vankilavirkailijain Liitto VVL r.y.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Lakivaliokunta käsittelee valtioneuvoston selontekoa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2027—2030 oikeusministeriön hallinnonalan kannalta. Valiokunta kiinnittää vakavaa huomiota hallinnonalan määrärahatilanteen heikentymiseen kehyskauden loppupuolella ja sen kielteisiin vaikutuksiin oikeudenhoitoon, hallinnonalan henkilöstöön sekä kansalaisten ja yritysten oikeusturvaan.

Valmis
5.0

Valiokunnan lausunto LaVL 6/2026 vp

Oikeusministeriön hallinnonalan määrärahatilanne ja sen heikentyminen kehyskauden lopulla

Viime vaalikauden lopulla valmistuneessa oikeudenhoidon selonteossa selvitettiin ensi kertaa laaja-alaisesti oikeudenhoidon toimintaedellytyksiä ja todettiin rahoitusvaje hallinnonalalle kuuluvien tehtävien hoitamiseen. Selonteossa katsottiin, että oikeudenhoidon toimintaedellytysten turvaamiseksi ja kohtuullisiin oikeudenhoidon tavoitteisiin pääsemiseksi tarvitaan yhteensä noin 1 200 henkilötyövuotta vuoteen 2030 mennessä (ks. VNS 13/2022 vp). Tämän katsottiin edellyttävän oikeudenhoidon perusrahoituksen pysyvää lisäämistä keskimäärin 75 miljoonalla eurolla vuodessa. Rahoitusvajeen korjaamisen tavoitteena oli luoda edellytykset muun muassa asiaruuhkien purkamiselle ja kohtuuttoman pitkien käsittelyaikojen lyhentämiselle. Eduskunta edellytti lakivaliokunnan mietinnön (LaVM 31/2022 vp) pohjalta, että hallitus huolehtii oikeudenhoidon toimintaedellytyksistä ja ryhtyy välittömiin toimenpiteisiin oikeudenhoidon rahoitusvajeen korjaamiseksi selonteossa esitettyjen resurssitarpeiden perusteella (EK 84/2022 vp).

Selonteon pohjalta oikeudenhoidon rahoitusta on viime vaalikauden lopulla ja kuluvalla vaalikaudella merkittävästi vahvistettu kehykseen sisällytetyllä lisärahoituksella. Vuodesta 2027 lähtien oikeudenhoidon turvaamisen lisämääräraha on 75 miljoonaa euroa. Lisämäärärahoja on osoitettu erityisesti tuomioistuimille, syyttäjille, rangaistusten täytäntöönpanoon, ulosottotoimeen ja oikeuspalveluihin. Samalla oikeudenhoitoa on usein lainsäädännöllisin ja käytännön toimin pyritty kehittämään ja tehostamaan selonteossa suunnitelluin tavoin.

Käsiteltävällä kehyskaudella oikeusministeriön hallinnonalan määrärahataso on noin 1,3 miljardia euroa mukaan lukien vuosittain vaihtelevat vaalimenot. Hallinnonalan määrärahatilanne on kehyskauden alussa kohtuullinen, ja kehyspäätökseen sisältyy eräitä myönteisiä määrärahalisäyksiä muun muassa rikosten uhrien aseman parantamiseen ja yksityisille oikeusavustajille maksettaviin korvauksiin.

Oikeusministeriön hallinnonalan voimavaratilanne kuitenkin heikkenee voimakkaasti erityisesti kehyskauden lopulla vuosina 2029 ja 2030. Taustalla on se, että vaikka oikeusministeriön hallinnonalalle on edellä kuvatuin tavoin myönnetty oikeudenhoidon selonteon pohjalta pysyvää lisärahoitusta ja hallinnonalalle on vaalikauden aikana hallitusohjelmaan liittyen kohdistettu myös lisämäärärahoja, siihen on samaan aikaan kohdistettu ja tullaan jatkossa valtiontalouden vakavan tilanteen vuoksi kohdistamaan valtionhallinnon säästöjä ja tuottavuusvähennyksiä.

Vaikka oikeusministeriön hallinnonalalle kohdistetut säästötoimet ovat yleistä linjaa maltillisempia (ks. myös mm. LaVL 1/2025 vp ja LaVL 11/2024 vp), ne ovat hallinnonalalle erityisen haastavat. Tämä johtuu siitä, että valtaosa hallinnonalan menoista koostuu henkilöstömenoista, jolloin säästöjä joudutaan väistämättä hakemaan myös kyseisistä menoista. Samaan aikaan oikeudenhoidon tehtävät ja asiamäärät ovat valiokunnan saaman selvityksen mukaan jatkuvasti lisääntyneet ja asiat monimutkaistuneet. Oikeudenhoidon toimijat eivät kuitenkaan voi juurikaan itse omilla päätöksillään ja toimillaan rajoittaa tai priorisoida tehtäviään, koska valtaosassa on kyse valtionhallinnon ydintoiminnoista, jotka perustuvat perustuslakiin ja muuhun lainsäädäntöön sekä kansainvälisiin ja EU-velvoitteisiin. Oikeudenhoidon luonne on siten edellä mainituista syistä erityinen. Oikeudenhoidon toimijoiden voimavaratilannetta kiristää samalla myös tietojärjestelmä-, toimitila- ja muiden kustannusten

voimakas kasvu, johon ei ole saatu erikseen lisärahoitusta. Myöskään lainsäädäntömuutoksiin perustuviin uusiin tehtäviin ei linjausten mukaisesti ole pääsääntöisesti kohdistettu lisäresursseja (ks. mm. LaVL 7/2025 vp).

Lakivaliokunta kiinnitti jo viime syksynä valtion kuluvan vuoden talousarvioesitystä käsitellessään vakavaa huomiota oikeusministeriön hallinnonalan määrärahojen riittävyyteen kuluvaa vuotta pitemmällä aikavälillä (ks. LaVL 7/2025 vp sekä myös LaVL 8/2025 vp). Saadun selvityksen valossa tilanne on julkisen talouden suunnitelman ja siihen sisältyvien uusien säästöpäätösten myötä entistä vaikeampi. Erilaiset säästötoimet ovat jo tähän mennessä vieneet noin puolet ja kehyskauden lopulla uusien säästöpäätösten myötä jo suuren osan oikeudenhoidon selonteon pohjalta myönnetystä lisärahoituksesta. Ottaen huomioon oikeudenhoidon selonteossa todettu hallinnonalan rahoitusvaje ja se, että hallinnonalan määrärahat ovat jo ennen selonteon valmistelua olleet hyvin pitkään riittämättömät (ks. LaVM 31/2022 vp ja siinä mainitut aiemmat lakivaliokunnan kannanotot), lakivaliokunta on erittäin huolissaan voimavaratilanteen merkittävästä, varsin nopeasta heikkenemisestä.

Voimavaratilanteen merkittävällä heikentymisellä on kielteiset vaikutukset oikeudenhoitoon ja sen henkilöstöön sekä kansalaisten ja yritysten oikeusturvaan. Edellä todetuin tavoin määrärahatilanteen kiristyminen heijastuu väistämättä henkilöstömenoihin. Esimerkiksi tuomioistuinlaitoksessa vähennystarve on saadun selvityksen mukaan kehyskauden lopulla jo noin 400 henkilötyövuotta ja Syyttäjälaitoksessa noin 100 henkilötyövuotta, mikä merkitsee käytännössä sitä, että oikeudenhoidon selonteon lisärahoituksella palkattua henkilöstöä joudutaan vähentämään. Tämä luo oikeudenhoidon toimijoiden toimintaan tehottomuutta ja epävakautta, vaikka rahoituspäätökset tulisi tehdä pitkäjänteisesti ja kestävästi.

Oikeudenhoidon henkilöstön vähentäminen heijastuu vuorostaan väistämättä asioiden käsittelyyn ja käsittelyaikoihin. Esimerkiksi tuomioistuimissa vireillä olevien asioiden määrät ja keskimääräiset käsittelyajat ovat kuitenkin valiokunnan saaman selvityksen mukaan edelleen korkealla tasolla, ruuhkautuminen on ollut pitkäkestoista, eikä ruuhkia ole saatu vielä purettua oikeudenhoidon turvaamisen lisämäärärahasta huolimatta. Henkilöstömäärän vähentäminen tällaisessa tilanteessa on erittäin ongelmallista kansalaisten ja yritysten oikeusturvan kannalta. Valiokunta muistuttaa, että pitkät käsittelyajat ja oikeusprosessien kesto on jo hyvin pitkään ollut yksi Suomen vakavimpia perus- ja ihmisoikeusongelmia, eikä tilanne tule saadun selvityksen valossa korjaantumaan.

Lakivaliokunta on EU:n maahanmuuttopaktin kansallista täytäntöönpanoa koskevaa esitystä käsitellessään korostanut tuomioistuinten riittävän resursoinnin tärkeyttä, sillä muutoin riskinä muun muassa on, että muita kuin kansainvälistä suojelua koskevien asiaryhmien käsittelyajat pitenevät (ks. LaVL 4/2026 vp).

Asioiden ruuhkautuminen ja käsittelyaikojen venyminen koskee erityisesti pääkaupunkiseutua ja suuria kaupunkeja. Valiokunta kiinnittääkin huomiota siihen, että oikeuden saatavuus ja oikeusturvan toteutuminen ja näin myös ihmisten kokemus oikeusvaltion toimivuudesta ja oikeuden saatavuudesta eriytyvät alueellisesti.

Oikeusturvan toteutumisen haasteet koskevat myös muita oikeudenhoidon sektoreita. Esimerkiksi Ulosottolaitos on kiinnittänyt huomiota ulosottoon joutuneiden velallisten asuntojen ja kiinteistöjen myyntien merkittävään lisääntymiseen ja myyntiaikojen pitkittymiseen sekä häätöjen määrän kasvuun. Kiinteistöjen ja huoneistojen realisoinnit sekä häädöt ovat toimia, joissa kansalaisten oikeuksiin puututaan poikkeuksellisen voimakkaasti. Myös Oikeuspalveluvirasto on kiinnittänyt huomiota jonojen pitenemiseen. Esimerkiksi yleisen edunvalvonnan päämiesmäärän kasvu on viime vuonna ollut lähes kaksinkertaista oikeudenhoidon selonteossa arvioituun nähden. Myös talous- ja velkaneuvonnan asiamäärä on kasvanut. Syyttäjälaitoksen ja Rikosseuraamuslaitoksen haasteellista tilannetta kuvataan tarkemmin jäljempänä erikseen.

Oikeudenhoidon voimavaratilanteen heikkeneminen ja henkilöstöön kohdistuvat säästötoimet ovat ongelmallisia myös henkilöstön jaksamisen sekä oikeudenhoidon pito- ja vetovoiman kannalta (ks. myös LaVL 1/2025 vp, LaVL 11/2024 vp, LaVL 14/2023 vp ja LaVM 31/2022 vp). Tilanne on oikeudenhoidon alalla valiokunnan saaman selvityksen valossa jo ennestään vaikea. Työmäärä on paikoin jo kohtuuton, minkä vuoksi henkilöstö on kuormittunut ja alalla työskennellään jaksamisen äärirajoilla.

Edellä esitetyn perusteella ja lukuisiin aiempiin kannanottoihinsa viitaten lakivaliokunta painottaa oikeusministeriön hallinnonalan riittävistä määrärahoista huolehtimista. Määrärahat muodostavat vain noin prosentin valtion vuosittaisesta budjetista, joten ne ovat erittäin pienet suhteessa muihin hallinnonaloihin, eikä niistä säästäminen tuo valtiolle merkittäviä säästöjä. Kyseisillä määrärahoilla rahoitetaan kuitenkin oikeusvaltion ydintoimintoja eli kaikkien oikeudenhoidon toimijoiden eli tuomioistuinten, Syyttäjälaitoksen, Oikeuspalveluviraston, Rikosseuraamuslaitoksen ja Ulosottolaitoksen toiminta (ks. mm. LaVL 1/2025 vp, LaVM 31/2022 vp, LaVL 8/2020 vp, LaVL 3/2020 vp, LaVL 5/2019 vp ja LaVL 22/2018 vp). Valiokunta katsookin, että oikeuden saatavuudesta ja oikeusjärjestelmän toimivuudesta tulee oikeusvaltiossa voida huolehtia myös taloudellisesti vaikeina aikoina. Se, että kansalaiset ja yritykset voivat luottaa oikeudenhoitoon sekä oikeusturvan ja oikeuden saatavuuteen vahvistaa luottamusta yhteiskuntaan ja sen toimivuuteen ja on keskeistä myös talouskasvun ja investointien tukemiseksi (ks. mm. LaVM 31/2022 vp ja siinä mainitut LaVL 8/2020 vp, LaVL 3/2020 vp, LaVL 5/2019 vp ja LaVL 22/2018 vp).

Valtioneuvosto antaa eduskunnalle seuraavan oikeudenhoidon selonteon syksyllä. Oikeudenhoidon aiemmasta selonteosta antamaansa mietintöön ja aiempiin kannanottoihinsa viitaten lakivaliokunta edellyttää, että toisessa selonteossa käsitellään tarkoin ensimmäisen selonteon tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista sekä arvioidaan oikeudenhoidon toimintaedellytyksiä sekä rahoitus- ja kehittämistarpeita (ks. LaVM 31/2022 vp ja LaVL 7/2025 vp). Valiokunta edellyttää, että toinen selonteko on vertailukelpoinen suhteessa ensimmäiseen selontekoon ja että se antaa poliittiselle päätöksenteolle kokonaisvaltaisen tilannekuvan oikeudenhoidosta ja sen rahoitus- ja kehittämistarpeista. Valiokunta esittää edellä esitetystä kannanoton hyväksymistä.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ensimmäisen oikeudenhoidon selonteon tavoitteisiin pääsemistä ovat vaikeuttaneet paitsi edellä kuvatut säästötoimet myös oikeudenhoidon toimintaympäristön muuttuminen, jota myöskään ei ole ensimmäistä selontekoa valmisteltaessa

osattu eikä voitu ennakoida. Valiokunnan huomiota on kiinnitetty erityisesti asiamäärien jatkuvaan kasvuun kaikilla oikeudenhoidon sektoreilla sekä asioiden monimutkaistumiseen. Valiokunnan mukaan myös tätä kehitystä ja sen taustalla olevia tekijöitä on aiheellista selvittää ja arvioida tarvittavia toimenpiteitä.

Rikosprosessiketju

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan poliisi on sille myönnetyn lisämäärärahan turvin pystynyt purkamaan omia ruuhkiaan ja nopeuttamaan esitutkintaa. Vastaavaa lisäystä ei kuitenkaan ole kohdennettu muille rikosprosessiketjun myöhemmille toimijoille.

Poliisin resurssien vahvistuminen ja esitutkinnan tehostuminen ovat jo lisänneet syyttäjille saapuvien asioiden määrää. Samaan aikaan Syyttäjälaitoksen resurssipohja heikkenee edellä kuvatuista syistä. Syyttäjälaitos arvioi avoinna olevien asioiden määrän kasvavan voimakkaasti ja ratkaisuaikojen pitenevän. Yhä useampi asia etenee tuomioistuimeen vasta, kun syyteoikeus on lähellä vanhentumista. Tämä heikentää merkittävästi rikosprosessin vaikuttavuutta ja kansalaisten luottamusta oikeudenhoitoon. Syyttäjälaitoksen mukaan rikosprosessin ruuhkautuminen keskittyy Syyttäjälaitokseen.

Lakivaliokunta pitää tilannetta ongelmallisena ja painottaa lukuisiin aiempiin kannanottoihinsa viitaten, että koko rikosprosessiketju tulee resursoida riittävästi ja oikeasuhtaisesti, jotta ketju toimii sujuvasti ja tehokkaasti, eikä mihinkään ketjun vaiheeseen synny pullonkauloja (ks. mm. LaVM 31/2022 vp, LaVL 7/2025 vp ja LaVL 8/2025 vp ja niissä viitatut aiemmat kannanotot). Poliisin resurssien lisääminen ja kohdentaminen rikostorjuntaan heijastuu väistämättä oikeudenhoidon toimijoiden työmäärään ja määrärahatarpeisiin. Lisäresurssien kohdentaminen ainoastaan rikosprosessiketjun alkupäähän sisäministeriön hallinnonalalla toimivalle poliisille ruuhkauttaa siten toimintaa ketjun myöhemmissä vaiheissa, joiden toimijat kuuluvat oikeusministeriön hallinnonalalle. Lakivaliokunta korostaakin eri ministeriöiden ja viranomaisten välisen yhteistyön merkitystä kohdennettaessa resursseja ja toimintaa asioiden poikkihallinnollisissa käsittelyketjuissa (ks. LaVL 8/2025 vp ja LaVL 7/2025 vp). Rikosprosessiketjun riittävän ja oikeasuhtaisen rahoituksen toteutumista tulee hallinnonaloilla myös seurata tarkoin.

Rikosprosessiketjun riittävän ja oikeasuhtaisen rahoituksen varmistamiseksi valiokunta kiinnittää huomiota myös laskentakaavaan siitä, kuinka paljon poliisin rikostorjuntaan käyttämä euro aiheuttaa keskimäärin kustannuksia oikeusministeriön hallinnonalan rikosketjutoimijoille. Valiokunta katsoo, että tällaisen laskentakaavan — jota voidaan tarvittaessa myös päivittää — tulee olla säännönmukaisesti aktiivisessa käytössä rikosprosessiketjun resurssitarpeita arvioitaessa, resursseja jaettaessa sekä resurssien toteutumista seurattaessa.

Rikosseuraamuslaitos

Julkisen talouden vaikeasta tilanteesta huolimatta Rikosseuraamuslaitokseen kohdistuu keskimääräistä vähemmän sopeuttamista, mikä on myönteistä Rikosseuraamuslaitoksen toimintaedellytysten kannalta. Rikosseuraamuslaitokselle on myös osoitettu lisärahoitusta lisävankipaikkoihin ja niiden edellyttämään henkilöstöön, sillä hallitusohjelmaan perustuvat

rangaistusten kiristämiset lisäävät vankimäärää. Tilanne on kuitenkin haasteellinen, sillä vankimäärä on jo ennestään kasvanut voimakkaasti ja kasvun ennakoidaan jatkuvan, mikä kasvattaa vankipaikkojen ja lisähenkilöstön tarvetta jatkossakin. Osin hyvin huonossa kunnossa olevaan vankilaverkostoon kohdistuu siten merkittäviä investointitarpeita myös tulevina vuosina.

Rikosseuraamuslaitokselta saadun selvityksen mukaan taloudellisten voimavarojen ja henkilöstöresurssien niukkuus sekä riittämätön määrä vankipaikkoja muodostavat merkittävän riskin laitoksen toiminnalle. Myös mahdollisuudet järjestää vangeille ja yhdyskuntaseuraamusta suorittaville päihdekuntoutusta ja uusintarikollisuuden ehkäisemiseen tähtääviä tukitoimia ovat heikentyneet Rikosseuraamuslaitoksen ja yhteistyökumppaneiden resurssipulan vuoksi. Lisäksi yhdyskuntapalvelun suorittamista hankaloittaa palvelupaikkojen vähäisyys.

Lakivaliokunta kiinnittää vakavaa huomiota Rikosseuraamuslaitoksen tilanteeseen. Vankiloiden yliasutustilanne on vaikea, saadun selvityksen mukaan tutkintavankiloissa paikoin jopa 140 prosenttia, kun turvallinen täyttöaste on 90 prosenttia. Henkilöstöä on liian vähän suhteessa vankien määrään, ja suhdeluku heikkenee jatkuvasti, kun henkilöstöresursseja ei ole pystytty lisäämään samassa suhteessa. Tämä vaikuttaa kielteisesti myös mahdollisuuksiin järjestää kuntouttavaa toimintaa. Lakivaliokunta korostaa, että täytäntöönpanon turvallisuus, työssä jaksaminen sekä uusintarikollisuuden vähentäminen edellyttävät Rikosseuraamuslaitoksen riittävistä voimavaroista huolehtimista (ks. mm. LaVL 7/2025 vp, LaVL 1/2025 vp ja LaVL 11/2024 vp).

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Lakivaliokunta esittää,

> *että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon ja että selonteon johdosta hyväksytään seuraava kannanotto*:
>
> *Eduskunta edellyttää, että syksyllä 2026 annettavassa oikeudenhoidon toisessa selonteossa käsitellään tarkoin ensimmäisen selonteon tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista sekä arvioidaan oikeudenhoidon toimintaedellytyksiä ja rahoitus- ja kehittämistarpeita. Toisen selonteon tulee olla vertailukelpoinen suhteessa ensimmäiseen selontekoon ja sen tulee antaa poliittiselle päätöksenteolle kokonaisvaltainen tilannekuva oikeudenhoidosta ja sen rahoitus- ja kehittämistarpeista.*

Valiokunnan lausunto LaVL 6/2026 vp

Helsingissä 20.5.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Juho Eerola ps
varapuheenjohtaja Sandra Bergqvist r
jäsen Pekka Aittakumpu ps
jäsen Mari Holopainen vihr
jäsen Jessi Jokelainen vas
jäsen Aleksi Jäntti kok
jäsen Anette Karlsson sd
jäsen Mari Kaunistola kok
jäsen Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Timo Mehtälä kesk
jäsen Susanne Päivärinta kok
jäsen Mika Riipi kesk
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Juha Viitala sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila